

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย

พระมหาสมัย ธรรมสาโร (กองหอม)
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา
ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการวิจัยเอกสารซึ่งมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ เพื่อศึกษาประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย เพื่อวิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย ผลการวิจัยพบว่า

สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาส่วนหนึ่งในปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความสุข ความงาม ความไพเราะโดยเฉพาะอย่างยิ่งความงามด้านศิลปะเพื่อหามาตรการสำหรับตัดสินความงาม สำหรับทฤษฎีที่เป็นเกณฑ์ตัดสินความงามมี ๓ ทฤษฎีคือ ทฤษฎีวัตถุวิสัย ทฤษฎีทฤษฎีอัตนัยนิยม ทฤษฎีสัมพัทธวิสัย

ประติมากรรมของปราสาทหินพิมาย มีลักษณะความงามที่เป็นเอกลักษณ์ บ่งบอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความเชื่อความศรัทธา ความดีของบุคคลในสมัยนั้น ประติมากรรมของปราสาทหินพิมายที่ปรากฏ มีทั้งประติมากรรมที่สร้างขึ้นในคติความเชื่อศาสนาฮินดูและในคติความเชื่อพระพุทธศาสนาเถรวาท ประติมากรรมของปราสาทหินพิมายมี ๓ ลักษณะคือ ๑. ประติมากรรมลอยตัว ๒. ประติมากรรมนูนสูง ๓. ประติมากรรมนูนต่ำ

สำหรับประเด็นเรื่องปัญหาความมีอยู่ของความงามในประติมากรรมของปราสาทหินพิมายทฤษฎีทฤษฎีอัตนัยนิยม (Subjective Theory) เห็นว่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของจิตหรือความรู้สึกตอบสนองทางด้านสุนทรียของผู้รับรู้ ที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุทางสุนทรียะ ความรู้สึกตอบสนองในเชิงสุนทรียะนี้ เช่น ความชอบ ความเพลิดเพลิน หรือความพึงพอใจ

ทฤษฎีวัตถุวิสัยเห็นว่า คุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะ คุณสมบัติทางสุนทรียะนี้ เป็นคุณสมบัติดั้งเดิมที่ติดตัววัตถุทางสุนทรียะมาตั้งแต่แรกเริ่ม และมันมีความเกี่ยวข้องกับตัววัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว เมื่อคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสัมบูรณ์ (Absolute) สิ่งที่เป็นสัมบูรณ์ค่าของมันย่อมคงที่และแน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึก หรือความพึงพอใจของใครหรือสิ่งอื่นใด

ทฤษฎีสัมพัทธนิยมเห็นว่า หลักเกณฑ์การตัดสินของความจริงนั้นไม่ใช่กฎที่สมบูรณ์ตายตัว เพราะจักเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อม เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดคล้าย ๆ กับกลุ่มอัตถนิยม แต่ต่างกันตรงที่กลุ่มสัมพัทธวิทยานั้นมีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์การตัดสินทางความจริงนั้นขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นหรือขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ตลอดจน ดิน ฟ้า อากาศของแต่ละพื้นที่ โดยไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจารณ์

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความมีอยู่ของความจริงแล้ว ความงามของประติมากรรมในปราสาทหินพิมายมีลักษณะที่สอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อศาสนา อาจกล่าวได้ว่า ความมีอยู่ของความจริงของประติมากรรมในปราสาทหินพิมายก็คือความดี การที่จะตัดสินว่าความจริงนั้นมีอยู่หรือไม่ต้องพิจารณาถึงคุณค่าแห่งความดีไปด้วย เพราะฉะนั้นความจริงของประติมากรรมในปราสาทหินพิมายจึงมีลักษณะที่ไม่เหมือนแนวคิดตะวันตก หากนำแนวคิดทั้ง ๓ ทฤษฎีดังกล่าวมาตัดสินอาจทำให้ไม่เข้าถึงความมีอยู่ของความจริงได้ ความงามของประติมากรรมในปราสาทหินพิมายนอกจากจะมีคุณค่าทางสุนทรียภาพแล้ว แต่ก็ยังมีประติมากรรมที่ให้ความจริงทางอภิปรัชญา ความดีทางจริยศาสตร์อีกด้วย

Abstract

This thesis had three aims. They were to (1) study concepts of aesthetics, (2) study sculpture in Prasat Hin Phimai (Phimai rock castle), and (3) and analyze the concepts of aesthetics sculpture in Prasat Hin Phimai (Phimai rock castle). The results were as follows:

The aesthetics was a philosophy from axiology philosophy which focused on the beauty and melody, especially the beauty of art for finding the criteria of beauty decision. There were three theories of beauty decision: objectivism, subjectivism, and relativism.

The sculpture of Phimai rock castle had the identity of beauty telling historical stories, beliefs, faith, and goodness of people in the historical age. The sculpture of Phimai rock castle consisted of the beliefs both from Hindu and Mahayana Buddhism religion. There were three types of Phimai rock castle: round - relief, high relief, and bas relief.

According to the beauty existence of Phimai rock castle from subjectivism theory, the aesthetics was considered as the quality of mind or the aesthetic

response or receptor on only aesthetic material regardless of aesthetic quality. The aesthetic response was considered as the word “like, pleasure, and satisfaction”.

The objectivism considered that aesthetic value was aesthetic quality which originally came from the aesthetic material. Thus, the aesthetic quality was absolute, permanent, and consistent to the feeling or satisfaction of whom or other things.

The relativism considered that the criteria of beauty decision was not absolute, but it could change according the environment. This group had a similar idea as subjectivism. However, there was a difference because the relativism believed that the criterion of beauty decision was related to environment and local culture or topography, including weather of each area regardless of critic.

However, the sculpture beauty from Phimai rock castle was related to the religion belief. It could say that the existence of sculpture beauty from Phimai rock castle was goodness. The decision of existence or non-existence of beauty should consider the value of goodness. Thus, the sculpture beauty of Phimai rock castle differed from western concepts. Moreover, the decision of beauty from these three theories might not be able to achieve the existence of beauty. The beauty of Phimai rock castle did not have only aesthetic value, but also have metaphysics truth, and ethics goodness.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของคุณวิทยา(Axiology)หรือทฤษฎีคุณค่าซึ่งเป็นสาขาย่อยของคุณวิทยาอีก ๒ สาขา คือตรรกศาสตร์และจริยศาสตร์ (Logic and Ethics)ศาสตร์ทั้ง ๓ นี้ถือได้ว่าเป็นศาสตร์แห่งการหาคคุณค่าที่เป็นคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ ๓ ประการด้วยกัน ก็คือ ความจริง ความดี ความงาม ตามลำดับ

ปราสาทหินพิมาย เป็นหนึ่งในอุทยานประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ตั้งอยู่ที่เมืองพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนา นิยามมหายานสร้างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และได้มีการสร้างเรื่อยจนถึงปลายศตวรรษที่ ๑๘ จัดได้ว่าเป็นปราสาทหินที่ใหญ่โตที่สุดในประเทศไทยที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์ในงานเชิงช่างที่งดงามสอดประสานกับคตินิยมความเชื่อที่ถ่ายทอดออกมาเป็นงานที่อ่อนช้อยงดงามได้อย่างลงตัว ถึงแม้ว่าปราสาทหินพิมายจะเป็นศาสนสถานที่ย้ายไปแล้วในอดีต

แต่ปัจจุบันกลับมีชีวิตชีวาขึ้นมาพร้อมทั้งยังมีความสำคัญกับสังคมในฐานะเป็นที่ให้ความรู้ในศาสตร์แขนงต่างๆ^๑ ซึ่งมักเป็นที่สนใจแก่นมนุษย์ที่พบเห็น ได้ยินจากคำบอกเล่าในความงาม ก็มีความประสงค์ที่จะแวะมาเยี่ยมชม ซึ่งโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะเป็นลักษณะที่มีความสงสัย ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา นั่นคือสิ่งที่ไม่มีความสามารถจะไปกำหนดให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ ธรรมชาติประกอบด้วยสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตได้แก่ ภูเขา ดวงอาทิตย์ ทะเล แม่น้ำ เป็นต้น สิ่งมีชีวิตได้แก่ มนุษย์และสัตว์ต่างๆ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างกับสัตว์โลกเวลาอื่นๆ เนื่องจากมนุษย์มีความคิด อารมณ์ความรู้สึกมีเหตุผล มีสุนทรียศาสตร์หรือความงามที่เอกลักษณ์เฉพาะที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ทุกคน และเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้เลย เช่นมนุษย์ได้รับรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆทั้งในด้านความงามตามธรรมชาติที่มีอยู่รอบๆตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นความงามของดอกไม้ พรรณไม้ทิวทัศน์ภูเขา ตลอดจนความงามของหมู่สัตว์ทั้งที่อาศัยอยู่บนบก หรือสัตว์ที่อยู่ในน้ำ ทะเล มีปลา หอย และปะการัง เป็นต้น

ดังนั้นการที่ปรากฏการณ์ความงามเกิดขึ้นกับมนุษย์ ส่วนหนึ่งมาจากธรรมชาติ และอีกส่วนหนึ่งมาจากสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นโดยมีเหตุผลบางอย่าง แต่การที่มนุษย์จะสร้างงานที่มีคุณค่าทางศิลปะก็ล้วนต้องอาศัยวัตถุดิบต่างๆในธรรมชาติ หรืออาศัยรูปแบบลักษณะต่างๆในธรรมชาติเช่นเดียวกัน ฉะนั้นศิลปะจึงเป็นเรื่องของธรรมชาติเพราะทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์กันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาตินั้น ถ้าหากว่าเรา เป็นผู้เข้าใจมอง ไม่มีสิ่งใดที่จะไม่เป็นสุนทรียะ อันนี้พูดไปตามภาษาของนักศิลปะที่มองทุกอย่างเป็นศิลปะ เหมือนกับธรรมชาติก็เหมือนกัน ผู้ที่เป็นนักธรรมะก็จะยอมมองเห็นความเป็นไปต่าง ๆ ในโลกทุกแง่ทุกมุม เป็นคติธรรมได้^๒

ในธรรมชาติหรืองานศิลปะต่างๆที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็คือสุนทรียศาสตร์ที่แฝงอยู่กับสิ่งๆนั้น อุทยานปราสาทหินพิมาย เป็นหนึ่งในอุทยานประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งถือได้ว่า มีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจ ในทางพุทธศาสนาเองก็เห็นว่าศิลปะวัตถุสามารถทำหน้าที่นี้ได้ ถ้า นำพาให้คนตระหนักถึงศีลธรรมอันดี เพราะว่าศิลปะเป็นสื่อที่อธิบาย ถ่ายทอดอุดมคติต่าง ๆ รวมถึงจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดทางหนึ่ง เช่นเดียวกับข้อเสนอของ เซนต์ ออกัสติน นักปรัชญาในยุคกลางซึ่งเห็นว่า “ ความหลอกลวงของศิลปะ ” สามารถเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะช่วยให้คนเรารู้และเข้าใจถึงความจริงได้ง่าย เช่นเดียวกับความเห็นของ อิมมานูเอล ค้านท์เห็นว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นอัจฉริยภาพ หรือความสามารถส่วนตัวของศิลปินที่ไม่สามารถสอนกันได้และ

^๑ รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร เกิดผล, ปราสาทหินพิมาย เพชรน้ำเอกแห่งวิมาละปุระ, กรุงเทพฯ : ดวงกมลพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔.

^๒ พระมหาอุดม ปญญาโณ (อรรถศาสตร์ศรี), ”ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ : ศึกษากรณีเฉพาะพุทธรูปสมัยอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗ : หน้า ๑๗.

ไม่เหมือนวิทยาศาสตร์ งานศิลปะสามารถรับใช้ศีลธรรมได้ในแง่ของสัญลักษณ์ (Symbol) แต่เนื่องในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่เน้นเรื่องการศึกษา การรบบรู้ในทางวิชาการ^๑ สร้างสัญลักษณ์ให้เห็นเป็นรูปร่างนั้นถูกสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ อิ่มเอมใจ และรู้คุณค่าด้วย มิใช่สัญลักษณ์ที่มีความหมายคลุมเครือ

งานที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นไม่เพียงใช้ฝีมือเท่านั้นแต่ยังอาศัยความคิดและจิตวิญญาณสร้างด้วยรูปแบบศิลปะภายใต้ร่มเงา ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนที่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกนอกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระที่เป็นความงาม ในพุทธศาสนาจึงมีศิลปวัตถุมากมายที่เป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนเรื่องราวต่างๆในพุทธศาสนาเพื่อเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์เข้าถึงความจริงด้วยสติปัญญาอันเป็นหลักการสำคัญของพุทธปรัชญาที่มีการปรับความหมายจากมุมมองทางศาสนาแบบเดิมมาสู่ความคิดให้เป็นโลกปัจจุบันเชิงปรัชญาอันมีเหตุผลรองรับการใช้ศิลปะเป็นตัวกระตุ้นเป็นการสนับสนุนอย่างหนึ่งที่ชักจูงใจให้ศาสนิกชนเชื่อถือและมีความศรัทธาในศาสนายิ่งขึ้น เช่น งานจิตรกรรม สถาปัตยกรรม และประติมากรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงวิถีชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนตายของมนุษย์ภายในสังคมและวัฒนธรรมที่มีการพึ่งพาอาศัย ความเชื่อความศรัทธาร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ เป็นสื่อสัญลักษณ์ของผู้คนในแต่ละชุมชนที่แสดงถึงเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละแห่งนั้นด้วย ภายใต้สังคมที่มีวัฒนธรรมความเชื่ออันถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน เช่น ความเชื่อเรื่อง ของนรก สวรรค์ การเกิดและชีวิตหลังความตาย ความเชื่อเหล่านี้แสดงถึงแนวคิดทางอภิปรัชญาในพุทธศาสนาแบบชาวบ้านอีกด้วย (Popular Buddhism) คือมีการผสมผสานความเชื่อแบบดั้งเดิมและคติทางศาสนาพราหมณ์มาใช้ ดังปรากฏในสถานที่ต่างๆจากความสงสัย อยากที่จะเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในคติความเชื่อของฮินดู^๒

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย ซึ่งผู้วิจัยมีแนวคิดที่อยากจะทราบว่า ประติมากรรมในปราสาทหินพิมายนั้น จะได้มีคุณค่าของความงาม ของความดี และความจริงได้อย่างไร การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ก็จะช่วยเพิ่มความรู้อ ความคิด ความเข้าใจ เกี่ยวกับคุณค่าของความงามประติมากรรมในปราสาทหินพิมายให้เข้าใจเพิ่มขึ้น ในอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะผู้วิจัยเห็นว่าอุทยานปราสาทหินพิมาย นั้น เป็นสถานที่ให้ความรู้ และเป็นสถานที่ควรที่จะรักษาไว้ เนื่องจากจะเป็นงานที่เป็นสถาปัตยกรรมและงานประติมากรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แล้ว ก็ยังเป็นสถานที่เกี่ยวกับความเชื่อกับทางพุทธศาสนาในมุมมองต่างๆ ที่ดีงามอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผู้วิจัยจะมีโอกาสนำเสนองานที่เป็นประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย

^๑ นาวิณ ปัญญาหาญ, “ สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๑: หน้า ๑-๒.

^๒ นาวิณ ปัญญาหาญ, “ สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๑: หน้า ๒.

ในทางสร้างสรรค์ในมุมมองที่เป็นงานทางสุนทรียศาสตร์ ที่จะสามารถส่งเสริมให้ได้เห็นคุณค่าของผลงาน ประติมากรรมมากขึ้นด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีสุนทรียศาสตร์
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย
- ๑.๒.๓ วิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย

๑.๓ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นภาพถ่ายมา ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ศึกษาจากภาพถ่ายประติมากรรมในปราสาทหินพิมายและรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร ต่างๆ ได้แก่ หนังสือ บทความ ข้อเขียนและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์

๑.๓.๒ ศึกษาและค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ สุนทรียศาสตร์ทั้งปรัชญาตะวันตกและตะวันออก

๑.๓.๓ วิเคราะห์ปรัชญาแนวคิดและอิทธิพลในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมทั้งลักษณะ รูปแบบผลงานประติมากรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทหินพิมาย

๑.๓.๔ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด สุนทรียศาสตร์ประติมากรรมในปราสาทหิน พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อต่อยอดงานวิจัยต่อไป

๔. สรุปผลการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาส่วนหนึ่งในปรัชญาสาขาคุณ วิทยา (Axiology) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความสุข ความงาม ความไพเราะโดยเฉพาะอย่างยิ่งความ งามด้านศิลปะเพื่อหามาตรการสำหรับตัดสินความงาม ความงามเป็นความรู้สึกของจิตใจจะมีมากหรือ น้อยขึ้นอยู่กับธรรมชาตินิสัยส่วนบุคคลและการฝึกอบรม ความงามเป็นคุณสมบัติในทางศีลธรรมพุทธิ ปัญญาและรูปสมบัติ ซึ่งอาจโน้มน้าวใจเราให้เกิดความรู้สึก และความปลาบปลื้มยินดีด้วยความ สมบูรณ์ของรูป สี เสียง ถ้อยคำ และความคิด ความงามเป็นความกลมกลืนระหว่างเนื้อหากับรูปแบบ ความงามในแง่ของปรัชญาเป็นเรื่องราวของการพิจารณาถึงความเหมาะสมประโยชน์ มีคุณค่าต่อ สังคม สุนทรียะ มีส่วนประกอบเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมกลมกลืน สำหรับการตัดสินคุณค่าทางความงามนั้น ไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์หรือเหตุผลที่เป็นรูปธรรมมาพิสูจน์ได้ อย่างคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ จึงทำให้เกิดทฤษฎีในการตัดสินคุณค่าทางสุนทรียะหลายทฤษฎีซึ่ง

เกี่ยวข้องกับจิตของผู้รับรู้ วัตถุทางสุนทรียะและความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองสิ่งนี้ นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ได้เสนอทฤษฎีทางความงาม ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปถึงความมีอยู่ของความงามไว้ด้วยกัน ๔ ทฤษฎี คือ ทฤษฎีอัตนัยนิยม (Subjective Theory) ทฤษฎีปรนัยนิยม (Objective Theory) ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relative Theory) และ ทฤษฎีอุบัติการณ์ใหม่ (Emergent Theory of Value) โดยมีแนวคิดที่ต่างกัน

ทฤษฎีอัตนัยนิยม (Subjective Theory) หรือ ทฤษฎีจิตวิสัย (Subjectivism) เชื่อว่าคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของจิตที่ตอบสนองต่อวัตถุทางสุนทรียะโดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุทั้งสิ้น นักปรัชญาอัตนัยนิยมจึงเน้นความสำคัญที่ความรู้สึกของตัวบุคคล โดยถือว่ามนุษย์เป็นผู้ตัดสินทุกอย่าง (Man is the Measure of all things) และถือว่า ความรู้สึกเกี่ยวกับความงามที่ถูกกล่าวออกมานั้นเป็นเพียงการแสดงออกของความรู้สึกว่าชอบหรือไม่ชอบของผู้พูดเท่านั้น ความงามไม่ได้มีอยู่จริงในวัตถุใดๆ หากแต่อยู่ที่ใจของผู้ชมหรือผู้ฟังเองซึ่งทำให้คิดไปว่าความงามมีอยู่ในวัตถุ

ทฤษฎีปรนัยนิยม (Objective Theory) หรือทฤษฎีวัตถุวิสัย (Objectivism) เชื่อว่าความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ (Beauty as quality of an object) และเป็นคุณสมบัติที่ติดตัววัตถุนั้นมาตั้งแต่เริ่มแรกไม่ว่าเราจะสนใจในวัตถุนั้นหรือไม่ก็ตาม การที่เราให้ความสนใจต่อวัตถุสิ่งนั้นก็เพราะเราพบว่าวัตถุนั้นมีความงามอยู่ในตัวของวัตถุเอง เมื่อความงามมีอยู่จริงในวัตถุเกณฑ์ในการตัดสินความงามจึงมีลักษณะที่แน่นอนตายตัว

ทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relative Theory) เป็นทฤษฎีที่อยู่กึ่งกลางระหว่างอัตนัยนิยมและปรนัยนิยม กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญทั้งความรู้สึกทางสุนทรียะตามรสนิยมของผู้รับรู้และคุณสมบัติทางความงามของวัตถุในการประเมินคุณค่าทางสุนทรียะ โดยเชื่อว่า ความงามไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะจากความรู้สึกของบุคคลผู้รับรู้ หรือจากคุณสมบัติของวัตถุเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง หากแต่เป็นภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุที่มีปฏิกริยาตอบสนองในสัดส่วนพอๆ กัน

ประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย ประติมากรรม นับว่าเป็นศิลปะที่เก่าแก่ที่สุดเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคหิน (Paleolithic) สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางไสยศาสตร์ ศาสนกิจ การปกครอง การเมืองหรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีให้เห็นโดยทั่วไปในรูปแบบต่างๆ สำหรับจุดมุ่งหมายของการสร้างผลงานประติมากรรม แต่เดิมนั้นสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอันเกี่ยวกับศาสนา พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองประเทศ ต่อมาการดำเนินชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผลงานประติมากรรมเริ่มมีบทบาทต่อสังคมมากขึ้น ประติมากรรมที่ปรากฏ ณ ปราสาทพิมาย มีทั้งประติมากรรมที่สร้างขึ้นในคติความเชื่อศาสนาฮินดูและในคติความเชื่อพระพุทธศาสนาลัทธิมหายานซึ่งจะปรากฏในส่วนต่างๆ ของปราสาท เช่น บนทับหลัง หน้าบาน กลิบบนปูนปรางค์ เสา

ติดกับผนัง และโคนเสาประดับ กรอบประตู ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้คือ ๑. ประติมากรรมลอยตัว ๒. ประติมากรรมนูนสูง ๓. ประติมากรรมนูนต่ำ ประติมากรรมลอยตัว ได้แก่ รูปแกะสลัก รูปบุคคล รูปสัตว์ ประติมากรรมนูนสูง ปรากฏทั้งภาพบุคคลและภาพสัตว์ ซึ่งมีทั้งภาพบุคคลและสัตว์สลักแยกกันเป็นเอกเทศ และภาพสลักเล่าเรื่องตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ ศาสนาฮินดู ภาพเล่าเรื่องจากมหากาพย์รามเกียรติ์และมหากาพย์อื่นๆ ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในบริเวณ ทับหลัง (Lintel) หน้าบัน (Pediment) กลีบนูนปรางค์ (Antefixe) เสาติดกับผนัง (Pilaster) และ เสาประดับกรอบประตู (Colonnette) ประติมากรรมนูนต่ำ (Bas-relief) ภาพแกะสลักนูนต่ำที่ ปรากฏที่ปราสาทพิมาย ส่วนใหญ่เป็นภาพที่ไม่ค่อยมีความสำคัญและไม่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทาง ศาสนาเหมือนกับภาพเทวดา เทพธิดาหรือรูปเคารพอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม หากแต่ภาพสลักนูนต่ำถูก นำมาใช้ประกอบในการจัดองค์ประกอบของภาพให้เกิดความสมจริงกับเหตุการณ์นั้น ๆ และ ก่อให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น

วิเคราะห์แนวคิดสุนทรียศาสตร์ประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย สำหรับประเด็น เรื่องปัญหาความมีอยู่ของความงามในประติมากรรมของปราสาทหินพิมายทฤษฎีทฤษฎีอัตนัยนิยม (Subjective Theory) เห็นว่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของจิตหรือความรู้สึกตอบสนองทางด้าน สุนทรียของผู้รับรู้ ที่มีต่อวัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติใดๆ ของวัตถุ ทางสุนทรียะ ความรู้สึกตอบสนองในเชิงสุนทรียะนี้ เช่น ความชอบ ความเพลิดเพลิน หรือความพึง พอใจ

ทฤษฎีวัตถุวิสัยเห็นว่า คุณค่าทางสุนทรียะ คือคุณสมบัติของวัตถุทางสุนทรียะ คุณสมบัติ ทางสุนทรียะนี้ เป็นคุณสมบัติดั้งเดิมที่ติดตัววัตถุทางสุนทรียะมาตั้งแต่แรกเริ่ม และมันมีความ เกี่ยวข้องกับตัววัตถุทางสุนทรียะเพียงอย่างเดียว เมื่อคุณค่าทางสุนทรียะเป็นคุณสมบัติของวัตถุ คุณค่าทางสุนทรียะจึงมีลักษณะเป็นสัมบูรณ์ (Absolute) สิ่งที่เป็นสัมบูรณ์ค่าของมันย่อมคงที่และ แน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึก หรือความพึงพอใจของใครหรือสิ่งอื่นใด

ทฤษฎีสัมพัทธวิสัยเห็นว่า หลักเกณฑ์การตัดสินของความงามนั้นไม่ใช่กฎที่สมบูรณ์ ตายตัว เพราะจักเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อม เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดคล้าย ๆ กับกลุ่มอัตนัยนิยม แต่ต่างกันตรงที่กลุ่มสัมพัทธวิสัยนั้นมีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์การตัดสินทางความงามนั้นขึ้นอยู่กับ สภาวะแวดล้อม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นหรือขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ตลอดจน ดิน ฟ้า อากาศของแต่ละพื้นที่ โดยไม่ขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจารณ์

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาความมีอยู่ของความงามแล้ว ความงามของประติมากรรมใน ปราสาทหินพิมายมีลักษณะที่สอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อศาสนา อาจกล่าวได้ว่า ความ มีอยู่ของความงามของประติมากรรมในปราสาทหินพิมายก็คือความดี การที่จะตัดสินว่าความงามนั้นมี อยู่หรือไม่ต้องพิจารณาถึงคุณค่าแห่งความดีไปด้วย เพราะฉะนั้นความงามของประติมากรรมใน

ปราสาทหินพิมายจึงมีลักษณะที่ไม่เหมือนแนวคิดตะวันตก หากนำแนวคิดทั้ง ๓ ทฤษฎีดังกล่าวมา ตัดสินอาจทำให้ไม่เข้าถึงความมีอยู่ของความงามได้ ความงามของประติมากรรมในปราสาทหินพิมาย นอกจากจะมีคุณค่าทางสุนทรียภาพแล้ว แต่ก็ยังมีประติมากรรมที่ให้ความจริงทางอภิปรัชญา ความ ดีทางจริยศาสตร์อีกด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

สมมาตร เกิดผล. รองศาสตราจารย์ ดร. **ปราสาทหินพิมาย เพชรน้ำเอกแห่งวิมายะปุระ.** กรุงเทพฯ : ดวงกมลพับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระมหาอุดม ปญญาโณ (อรรถศาสตร์ศรี). “ศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ : ศึกษากรณีเฉพาะพุทธรูปสมัยอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นาวิน ปัญญาหาญ. “ สุนทรียศาสตร์เชิงพุทธในผ้าทอเมืองน่าน ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.